

Adroddiad Blynyddol yr Arweinydd 23/24

Rhagair

Blwyddyn arall gyda'i heriau a chyfleon. Byddaf yn trio crynhoi rhai o weithgareddau'r Awdurdod yn ystod y flwyddyn. Ond, mae'n bwysig nodi bod llawer mwy o waith yn mynd rhagddo fel Cyngor i sicrhau'r gorau i drigolion Ynys Môn. Rwy'n ymfalchïo o gael arwain Cyngor sydd gyda'r egwyddorion craidd sef Parch, Cydweithio, Gonestrwydd a Hyrwyddo'r Cyngor a'r Ynys.

Mabwysiadu Cynllun y Cyngor 2023 / 2028

Yn dilyn ymgynghoriad sylweddol gyda breswylwyr, busnesau a rhanddeiliaid ledled Ynys Môn, braf oedd cael cymeradwyo Cynllun y Cyngor, sy'n nodi gweledigaeth ac amcanion allweddol y Cyngor ar gyfer y pum mlynedd nesaf.

Gweledigaeth Cynllun y Cyngor yw 'Creu Ynys Môn fydd yn iach a llewyrchus lle gall pobl ffynnu'. Mae ei chwe amcan strategol yn adlewyrchu meysydd allweddol y dylai'r Cyngor, ym marn preswylwyr, ganolbwyntio ei ymdrechion arnynt.

Chwe phrif amcan Cynllun y Cyngor yw:

- Yr Iaith Gymraeg: cynyddu cyfleoedd i ddysgu a defnyddio'r iaith.
- Gofal Cymdeithasol a Llesiant: rhoi'r cymorth cywir ar yr adeg gywir.
- Addysg: sicrhau darpariaeth effeithiol ar gyfer heddiw a chenedlaethau'r dyfodol.
- Tai: sicrhau fod gan bawb yr hawl i alw rhywle yn gartref.
- Economi: hyrwyddo cyfleoedd i ddatblygu economi'r ynys.
- Newid Hinsawdd: ymateb i'r argyfwng, mynd i'r afael â newid a gweithio tuag at fod yn sefydliad sero net erbyn 2030.

Gosod Cyllideb Heriol

Ym mis Mawrth cymeradwyodd Cyngor Môn un o'i gyllidebau fwyaf heriol ar ôl goresgyn bwllch ariannol cychwynnol o £14 miliwn. Dyma'r bwllch mwyaf rwyf wedi'i wynebu fel Arweinydd y cyngor a mae hyn yn dilyn 11 mlynedd o dorri cyllideb.

Fel mewn blynyddoedd blaenorol, rydym wedi canolbwyntio ar geisio sicrhau cydbwysedd rhwng toriadau i wasanaethau, codi'r Dreth Gyngor a defnyddio'r arian wrth gefn er mwyn cydbwysu'r Gyllideb Refeniw. Fe wnaethom ddefnyddio cyllid canlyniadol ychwanegol gan Lywodraeth Cymru ynghyd â sefyllfa ariannol well na'r disgwyl yn 2023/24 i geisio lleihau'r effaith ar drigolion.

Darparodd yr ymgynghoriad ar y Gyllideb wybodaeth am flaenoriaethau trigolion Môn, a oedd yn cynnwys cefnogaeth ar gyfer strategaeth Cyllideb y Cyngor o ddiogelu gwasanaethau ar gyfer y bobl fwyaf bregus o fewn ein cymunedau ac amddiffyn cyllidebau ysgolion. Rydw i'n ddiolchgar i'r trigolion hynny gymerodd rhan yn ein hymgyngghoriad diweddaraf ar y Gyllideb. Roedd hi'n braf gweld yr adborth a ddarparwyd yn cefnogi amcanion strategol Cynllun y Cyngor sef addysg, ysgolion, cefnogi pobl fregus ac ailgylchu ymysg y prif flaenoriaethau.

Rydym eisoes wedi treulio dros ddegawd yn ceisio amddiffyn trigolion a chymunedau lleol o ganlyniad i doriadau cyllidebol difrifol. Mae pob awdurdod lleol yng Nghymru yn wynebu heriau ariannol sylweddol wrth geisio cydbwysu'r Gyllideb ac nid ydym yn disgwyl i bethau fynd dim haws dros y blynyddoedd nesaf.

Mae Treth Cyngor Ynys Môn yn parhau i fod yr isaf yng ngogledd Cymru ac ymysg yr isaf yng Nghymru. Fodd bynnag, rydym yn sylweddoli bod pethau'n anodd ar bobl ac rydym yn annog unrhyw un sy'n wynebu problemau ariannol i weld a ydynt yn gymwys am gymorth drwy'r Cynllun Gostyngiad y Dreth Gyngor.

Yn anffodus, rydym yn disgwyl cyllideb hyd yn oed mwy heriol ar gyfer 2025/26 a thu hwnt, wrth i gostau gynyddu oherwydd chwyddiant, cynnydd yn y galw am wasanaethau a'r rhagolygon o lai o gyllid gan Lywodraeth Cymru.

Addysg

Datblygiadau Newydd

Fe agorwyd Ysgol newydd Corn Hir yn Medi 2023 ac mae disgyblion, staff ac ymwelwyr yn hapus iawn gyda'r adeilad newydd. Cafwyd cyfle i ymweld gyda'r ysgol cyn i'r disgyblion gychwyn. Braff yw gweld plant yr ynys yn derbyn cyfleon addysgu mewn adeiladau modern. Mae gwaith wedi cychwyn ar estyniad yn ysgol y Graig ac fe fydd yr adeilad newydd yn agored i blant y Cyfnod Sylfaen o Fedi 2024.

RAAC

Cafwyd cyfnod heriol mewn dwy o ysgolion Uwchradd Ynys Môn. O ganlyniad i newid yn y ddeddfwriaeth yn ymwneud a RAAC nid oedd ysgolion Uwchradd Caergybi a David Hughes yn cael ail agor i ddisgyblion ar ôl yr Haf. Roedd rhaid i waith trwsio brys gael ei wneud mewn nifer o wahanol adeiladau ar dir y ddwy ysgol. Fe gydweithiodd nifer o wasanaethau'r Cyngor yn effeithiol iawn er mwyn sicrhau bod yr ysgolion yn parhau i ddarparu Addysg tra roedd yr safleoedd wedi cau a bod yr ysgolion yn gallu ail agor yn ddiogel cyn gynted ag oedd yn bosib. Mae ein diolch yn enfawr i Penaethiaid, staff, disgyblion a'u teuluoedd am gydweithio'n agos gyda ni fel Awdurdod ar adeg anodd iawn. Hefyd, diolch i'r cymunedau, timau mewnol, busnesau lleol, a Llywodraeth Cymru wnaeth ein cynorthwyo i alluogi'r ymateb sydyn.

Estyn

Yn ystod 2023 roedd proffil Estyn Môn yn arbennig gyda dim un o ysgolion Môn wedi gorfod mynd i gategori. Hefyd cafodd y Gwasanaeth Anghenion Dysgu Ychwanegol a Chymhwysiad ei enwi fel arfer dda o fewn Arolwg Thematig Cenedlaethol ADY yng nghyd destun y gwaith trawsnewid deddfwriaethol, ansawdd y ddarpariaeth a darpariaeth trwy gyfrwng y Gymraeg. Hoffwn ddiolch i'r holl staff yn ein ysgolion ac yn yr Adran addysg am sicrhau'r llwyddiant.

Ysgolion sy'n Wybodus o Drawma

Mae ysgolion a'r Cyngor yn parhau i weithio tuag at fod yn Ynys sy'n Wybodus o Drawma. Mae nifer o staff o fewn ein hysgolion wedi cwblhau'r cwrs diploma ac yn 2023 fe gwblhaodd nifer o swyddogion o fewn y Cyngor y cwrs.

Grantiau

Mae grantiau gan Chwaraeon Cymru gwerth £400,000 wedi ein galluogi i wireddu y gwaith o foderneiddio dau gae aml bwrpas yn Ysgol Uwchradd Bodedern. Yn 2024 bydd cae maint bychan 2G a cae maint bychan 3G gyda llifoleuadau yn cael eu hagor.

Ysgolion Bro

Rydym wedi manteisio ar grantiau Ysgolion Bro i fuddsoddi £700,000 ar draws 3 ysgol er mwyn sicrhau gwell defnydd cymunedol. Mae'r tîm swyddogion ymgysylltu teuluoedd wedi cynyddu o 2 i 3 ac o ganlyniad mae mwy o gefnogaeth ar gael i deuluoedd ar draws yr ynys.

Cinio Am Ddim

Bydd pob plentyn cynradd ym mhob ysgol yn Ynys Môn yn gallu derbyn cinio ysgol am ddim drwy'r cynllun cenedlaethol newydd. Mae gwaith yn parhau i fonitro'r gwasanaeth yma er mwyn cynyddu niferoedd sydd yn cymryd y cynnig.

Y Gymraeg

Rydym yn ein hail-flwyddyn o'r Cynllun Strategol y Gymraeg Mewn Addysg 2022-32. Mae strwythur clir wedi ei sefydlu er mwyn cefnogi'r saith deiliant sydd yn y Cynllun. Mae'r Canolfannau Iaith (Moelfre a Cybi) wedi cynnal a throchi 120 o ddisgyblion dros y flwyddyn a chafodd 50 o ddisgyblion Uwchradd eu trochi yn Ysgol Syr Thomas Jones. Edrychwn ymlaen i lansio ein Ap 'Cynllun y Llan' er mwyn rhannu adnoddau a chanllawiau gyda disgyblion, rhieni, ysgolion a chanolfannau awdurdodau ledled cymru.

Archifau a'r Oriol

Mae'r Archifau wedi bod yn llwyddiannus gyda'u cais achredu ac mae'r gwasanaeth yn parhau i fonitro a sicrhau eu bod yn llwyddo i gadw'r statws achrediad. Mae'r ffigyrau ymwelwyr yr Oriol wedi cynyddu ac mae nifer o arddangosfeydd wedi eu trefnu sydd wedi bod yn boblogaidd iawn ac wedi eu cynnwys mewn rhaglenni ac erthyglau papur newydd a chylchgronau.

Llyfrgelloedd: Cynnydd mewn defnydd

Mae ffigwr defnydd ein llyfrgelloedd eleni wedi codi, mae hyn yn dangos pwysigrwydd llyfrgelloedd yn ein cymunedau. Rydym wedi parhau i weithio gyda phartneriaid i ddatblygu'r arlwy o gyfleoedd dysgu sydd ar gael i oedolion yn eu cymunedau. Rydym wedi rhedeg dros 600 digwyddiadau a gweithgareddau, ar gyfer plant, disgyblion ysgol ac oedolion er mwyn gwella llythrennedd, iechyd a lles a dysgu sgiliau newydd.

Gofal Cymdeithasol a Llesiant

Aelodaeth gyda Rhwydwaith Byd-eang o Gymunedau Oed-gyfeillgar

Yn ystod mis Mehefin 2023, dyfarnwyd aelodaeth i Gyngor Ynys Môn, oedd yn arwydd o ymrwymiad yr Ynys gyfan i greu Ynys Môn Oed-gyfeillgar, lle nad oes unrhyw rwystrau'n atal pobl rhag heneiddio'n dda. Rydym yn ddiolchgar iawn am gefnogaeth Comisiynydd Pobl Hyn

Cymru am ymuno gyda ni i ddathlu'r llwyddiant. Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, mae Môn Oed-gyfeillgar wedi bod yn cynnal sawl Fforwm Pobl Hŷn Lleol yn y gymuned, gan arwain dros 50 o Ddiwrnodau Agored ar y cyd gyda Môn Actif.

Gwasanaethau Anableddau Dysgu

Mae gwneud defnydd gwell o adnoddau cymunedol er mwyn annog integreiddio yn y gymuned yn flaenoriaeth ar gyfer y gwasanaeth Anableddau Dysgu. Mae'r gwasanaeth wedi rhoi cynnig ar ddefnyddio Hybiau Cymunedol, ac wedi cwblhau ymarferiad ymgysylltu yn ardal Caergybi, ac mae'r adborth gan bawb a oedd yn bresennol wedi bod yn gadarnhaol. Mae pobl yn gwerthfawrogi eu bod yn cael cynnig amrywiaeth o weithgareddau ac mae hynny'n arwain at brofiadau gwell a mwy o ddewis a rheolaeth yn eu bywydau. Er mwyn gwireddu'r weledigaeth hon ar gyfer Gweithgareddau Dydd, mae'r awdurdod wedi cymeradwyo proses drawsnewid mewn perthynas â darpariaeth yn y gymuned, gan symud adnoddau o ganolfan Morswyn i hwyluso'r gwaith o ddatblygu adnoddau cymunedol ymhellach. Yn ogystal â hyn, rydym wedi buddsoddi mewn gwella'r ddarpariaeth bresennol, gan gynnwys cyfleusterau awyr agored yn Gors Felen. Roedd hyn yn cynnwys datblygu mannau i groesawu cadeiriau olwyn, a gardd synhwyaidd.

Prosiect Breuder

Mae'r Prosiect Breuder yn fenter ar y cyd gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (BIPBC), ac mae ar waith bellach ers 6 mis. Mae'r prosiect rhagweithiol hwn yn ceisio lleihau'r angen i bobl fynd i'r Ysbyty, a'u cefnogi i aros gartref gan dderbyn cefnogaeth ymateb cyflym gan asiantaethau. Yn dilyn yr ymateb cadarnhaol a chanmoliaeth ar gyfer y prosiect, mae trefniadau ar waith i efelychu'r model yn Amlwch CRT, a bydd ar gael yn ystod gwanwyn 2024.

Eiddo Gofal Ychwanegol, De yr Ynys

Rydym wedi paratoi achos amlinellol strategol ar gyfer Eiddo Gofal Ychwanegol newydd, ac rydym yn disgwyl cymeradwyaeth gan Lywodraeth Cymru, cyn cyflwyno achos busnes llawn erbyn mis Hydref 2024.

Dementia Actif Môn

Mae'r prosiect hwn wedi gwneud cynnydd sylweddol yn ystod y 12 mis diwethaf, ac wedi creu mwy o gyfleoedd ar gyfer cymdeithasu yn ogystal â rhaglen ymarfer corff ysgafn. Mae hyn wedi'i gefnogi drwy recriwtio aelod staff llawn amser newydd i gynnig gweithgareddau a chymorth ledled yr ynys.

Tai â Chymorth

Mae gan y gwasanaeth gynlluniau uchelgeisiol i drawsnewid a diweddarau opsiynau llety ar gyfer pobl gydag anableddau dysgu drwy raglen o ddatblygiadau newydd. Drwy weithio cyfochr â'r Adran Dai a chymdeithasau tai lleol, rydym wedi paratoi sawl cynllun ar gyfer y flwyddyn sydd i ddod. Disgwylir y bydd y cynllun cyntaf yn Safle Melin/Mart Y Fali, ar waith erbyn mis Mehefin 2024, ac rydym hefyd wedi prynu eiddo ychwanegol gyda chyllid grant, fydd yn cael ei reoli gan ein Hadran Dai.

Gwybodus o Drawma

Mae Ynys Môn yn flaenllaw o ran dod yn ynys sy'n Wybodus o Drawma, ac rydym wedi hyrwyddo a gweithio'n ddiflino er mwyn gweithredu ein Strategaeth Ynys Môn Gwybodus o Drawma yn y cyngor, gyda phartneriaid ac yn y gymuned. Mae dros 1000 o bobl o'r awdurdod, ac amrywiaeth o bartneriaid, wedi cymryd rhan mewn hyfforddiant gwahanol yn ystod y flwyddyn.

Darparu Gwasanaeth Ieuenctid

Mae fframwaith ein gwasanaeth ieuenctid wedi'i ddiweddarau, ei foderneiddio a'i ail-ffurfio er mwyn bodloni anghenion ein pobl ifanc gyda chefnogaeth a darpariaeth glir. Mae oddeutu 700 o bobl ifanc yn manteisio ar ein cynnig i ieuenctid yn ystod 39 wythnos o'r flwyddyn.

Peilot ar gyfer Ysgol Rithiol (Cymru)

Cynhaliwyd peilot yn 2023, gyda chefnogaeth cyllid gan Lywodraeth Cymru i edrych ar wella canlyniadau ar gyfer Plant Mewn Gofal. Mae ein hysgol rithiol yn cael ei harwain gan Reolwr Gwasanaeth integredig, sy'n rhan o'r Gwasanaeth Plant a Theuluoedd ac sydd hefyd yn eistedd ar y grŵp arweinyddiaeth ar gyfer Gwasanaethau Dysgu.

Cynllun Strategol Trechu Tlodi

Mae'r cynllun hwn a gafodd ei gyhoeddi yn gynharach eleni yn nodi ein blaenoriaeth i gefnogi'r heriau mae pobl Ynys Môn yn eu hwynebu. Mae hwn yn gynllun Cyngor cyfan, ble mae cydweithio mewnol ac gyda sefydliadau allanol yn allweddol bwysig.

Cartrefi Clyd

Ers agor y Cartref Clyd cyntaf, rydym wedi ychwanegu tair uned arall sy'n darparu cartref ar gyfer hyd at chwech o'n Plant Mewn Gofal. Mae'r unedau'n cael eu rheoli gan dîm bach o staff sy'n sicrhau y rhoddir gofal o'r ansawdd gorau i'r plant sy'n byw yno. Rydym bellach yn chwilio am ein Cartref Clyd nesaf ar Ynys Môn.

Môn Actif

Mae Môn Actif wedi buddsoddi £1,175,000 yn ein cyfleusterau hamdden yn ystod y flwyddyn. Mae hyn wedi cynnwys gwaith adnewyddu yn ein canolfannau hamdden yn Amlwch, Caergybi, Llangefni a Porthaethwy.

Economi

Y Gronfa Ffyniant Gyffredin (SPF)

Mae'r Cyngor wedi asesu ceisiadau a dyrannu £16miliwn o arian Gronfa Ffyniant Gyffredin Llywodraeth y DU, ar brosiectau fydd yn gwneud gwir wahaniaeth i gymunedau lleol. Mewn cydweithrediad â phartneriaid lleol, dewiswyd 25 prosiect ar draws yr Ynys. Mae tua £3 miliwn hefyd wedi ei glustnodi er mwyn gwella sgiliau rhifedd oedolion, fel rhan o Raglen Lluosi Llywodraeth y DU.

Cronfa Ffyniant Bro (LUF) Caergybi

Mae gwaith yn mynd rhagddo yng Nghaergybi i ymateb i'r her o wario £22.5 miliwn o fuddsoddiad i drawsnewid asedau diwylliant a threftadaeth cymunedol allweddol yng nghanol y dref, a dod ag eiddo gwag yn ôl i ddefnydd, a hynny trwy lynu at amserlen dynn iawn.

Mae tri phrosiect sylweddol ar y gweill ar hyn o bryd, sef:

- Gwaith i ehangu Canolfan Ucheldre er mwyn cynyddu'r nifer a'r math o ddigwyddiadau y gellir eu cynnal yno
- Datblygu 9 Stryd Stanley mewn cydweithrediad efo Môn CF i bwrpas annog busnesau i fentro a ffynnu yng nghanol y Dref

- Gweithio efo'r Cyngor Tref at drawsnewid Ciosgau Traeth Newry i fod yn safleoedd sy'n gwerthu bwyd a diod, a'n darparu gwybodaeth i ymwelwyr.

Bydd datblygiadau pellach yn digwydd yn ystod y flwyddyn nesaf ac edrychwn ymlaen at barhau i gydweithio efo'n partneriaid ar y cynlluniau rheiny.

Canol Trefi

Strategaeth Gwella Canol Trefi Ynys Môn 2023-28 wedi ei ddatblygu a'i gytuno yn dilyn proses ymgynghori cyhoeddus. Mae Cyllid SPF 'Lle Da' wedi ei sicrhau ar gyfer gwireddu elfennau o'r strategaeth a chyflogi dau swyddog prosiect. Mae Cyllid adfywio Llywodraeth Cymru hefyd wedi ei sicrhau a'i ddefnyddio i wella eiddo trefol mewn sawl lle ar draws yr Ynys.

Gogledd Môn

Pedwar eiddo masnachol trefol yn Amlwch wedi eu gwella gyda chymorth grant eiddo masnachol peilot newydd.

Arwyddion newydd yn tynnu sylw at dreftadaeth Amlwch

Mae arwyddion a dehongliadau newydd wedi cael eu codi o amgylch y dref i dynnu sylw at dreftadaeth ddiwydiannol cyfoethog Amlwch. Bydd yr arwyddion, byrddau dehongli a'r arwyddion dynodi llwybr modern, a groesawir yn fawr, hefyd yn helpu i gysylltu canol y dref gyda Phorth Amlwch, Llwybr Arfordir Ynys Môn a Mynydd Parys sydd gerllaw. Datblygwyd y prosiect mewn partneriaeth rhwng Cyngor Sir Ynys Môn a Magnox NDA, gyda chefnogaeth gan Gyngor Tref Amlwch.

Rhaglen Arfor

Ail raglen rhanbarth Arfor wedi ei sefydlu gyda chronfa £1m i gefnogi mentrau sy'n cefnogi'r Gymraeg a gwella'r economi Ynys Môn hefyd yn elwa o gynlluniau rhanbarthol Arfor sef Llwyddo'n Lleol 2050, Cronfa Her, a Bwrlwm Arfor.

Cefnogi Cymunedau Gwledig

Cyllid SPF wedi ei roi i nifer o brosiectau i gefnogi cynlluniau datblygu cymunedol ar draws Ynys Môn. Lobio ar gyfer anghenion gwledig wedi digwydd drwy Fforwm Gwledig Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Ymateb cryf wedi ei anfon i ymgynghoriad Lywodraeth Cymru ar eu cynlluniau 'Ffermio Cynaliadwy'.

Porthladd Rhydd

Mae Llywodraethau Cymru a'r DU wedi cymeradwyo cais Ynys Môn i fod yn un o borthladdoedd rhydd cyntaf Cymru, sydd â'r potensial i ddarparu gwir newid i gymunedau ledled Ynys Môn a rhanbarth ehangach gogledd Cymru.

Mae prosiect Porthladd Rhydd Ynys Môn yn cael ei ddatblygu ar y cyd fel partneriaeth gyhoeddus/breifaf rhwng y Cyngor Sir a Stena Line - perchnogion Porthladd Caergybi a chyn safle Alwminiwm Môn sef un o gyflogwr pwysig yn lleol ers 27 mlynedd. Dymchwelwyd y simnai adnabyddus oedd ar y safle yn ystod mis Mawrth 2024, a daeth torf o bobl i wylio'r digwyddiad hanesyddol. Mae hyn yn gam cyntaf i ail-ddatblygu'r safle ar gyfer y dyfodol, er mwyn ceisio cynnig lleoliad delfrydol ar gyfer buddsoddiad newydd.

Rydym yn y broses o ddatblygu Achosion Busnes cynhwysfawr ar gyfer y prosiect, ac edrychwn ymlaen at gydweithio'n agos gyda phartneriaid dros y cyfnod cyffrous nesaf.

Cwblhau'r gwaith o ehangu stad ddiwydiannol Penrhos

Mae'r trydydd cam terfynol o brosiect i drawsnewid cyn safle diffaith yn barc busnes bellach wedi'i gwblhau. Mae 13 o unedau busnes wedi eu cwblhau yn ddiweddar ac maent ar gael i'w gosod yn dilyn estyniad i Stad Ddiwydiannol Penrhos, Caerdybi. Cafodd y prosiect gwerth £6.2 miliwn ei ariannu'n rhannol gan yr ERDF (European Regional Development Fund) drwy Lywodraeth Cymru, yn dilyn cais llwyddiannus am gyllid gan dîm Datblygiad Economaidd Cyngor Môn. Wedi'i drawsnewid dros y ddwy flynedd diwethaf, mae'r safle bellach yn cynnwys cyfanswm o 23 o unedau busnes.

Croesawu Prynu Safle Wylfa

Mae'r cadarnhad bod Llywodraeth y DU wedi dod i gytundeb gwerth £160 Miliwn gyda Hitachi er mwyn prynu safle Wylfa a bod ganddo 'rôl hanfodol' i'w chwarae yn y ddarpariaeth o ddyheadau niwclear y DU i'w groesawu.

Gyda safle'r Wylfa yn dod yn ôl o dan reolaeth uniongyrchol y DU, gobeithiwn y bydd hyn yn arwain at ymrwymiad clir o ran pryd y bydd datblygiad yn digwydd. Mae cymunedau'r Ynys, yn enwedig rhai'r gogledd, angen cadarnhad ac eglurder.

Galw am Drydedd Croesfan ar draws y Fenai

Mae'r Pwyllgor Gwaith wedi cefnogi'n unfrydol yr alwad am drydedd groesfan ar draws y Fenai. Cyflwynodd y Cyngor ei dystiolaeth i Gomisiwn Trafnidiaeth Gogledd Cymru (CTGC) Llywodraeth Cymru. Yn ogystal â gwydnwch a thwf economaidd, mae'n hanfodol bod gennym gysylltiadau cadarn gyda'r tir mawr fel y gall trigolion fyw eu bywydau pob dydd - mynd i'r gwaith a chael mynediad at addysg a gwasanaethau iechyd a brys. Mae gan y cysylltiadau hyn rôl allweddol i'w chwarae o ran cynnal y cysylltiad rhwng Ynys Môn â gweddill y rhanbarth (ac i'r gwrthwyneb) a hyrwyddo'n proffil a'n henw da.

Felly byddwn yn parhau i bwysu a chydweithio efo'r Gweinidog Trafnidiaeth newydd i wella gwytnwch ar draws y Fenai er mwyn datrys y sefyllfa fregus bresennol.

Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn

Paratowyd Cynllun Rheoli AHNE newydd (2023-2028) yn ystod y flwyddyn. Mae Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (AHNE) Ynys Môn yn cwmpasu rhannau helaeth o arfordir dramatig Ynys Môn. Mae'n cynnwys rhan fwyaf o glogwyni a thraethau'r ynys, a llawer o'r tir amaethyddol a fforestydd sy'n ffurfio'r gefnlen i arfordir yr ynys. gydag economi arfordirol a gwledig llewyrchus ac amrywiol.

Cynllun Rheoli Cyrchfan

Cyflwynwyd Cynllun Rheoli Cyrchfan newydd ar gyfer 2023 i 2028 i gefnogi ymagwedd gydlynol tuag at reoli ymwelwyr yr Ynys. Rydym angen economi ymwelwyr cynaliadwy, sy'n cydbwysu anghenion trigolion, cymunedau ac ymwelwyr gan gynnal a gwella'r rhinweddau arbennig ar Ynys Môn, sef y prif reswm fod pobl yn ymweld â'r ynys. Byddwn yn sefydlu gweithgor er mwyn ymateb yn gydlynol a strategol, a gyrru'r gwaith yn ei flaen.

Agor Canolfan Ymwelwyr Newydd yng Nghaerdybi

Agorwyd canolfan ymwelwyr modern newydd ym Mharc Gwledig y Morglawdd Caerdybi sydd wedi ennill gwobrau fel rhan o gynllun Cymru gyfan i greu a gwella cyfleusterau allweddol i ymwelwyr.

Tai

Dyma rhai o ystadegau gwasanaeth tai y Cyngor am y flwyddyn:

- 77 o dai gwag yn ôl i ddefnydd
- 4 teulu wedi ymsefydlu o dan y cynllun ARAP
- 790 o aelwydydd wedi cysylltu efo'r Cyngor am eu bod dan fygythiad neu yn ddigartref
- 101 wedi bod mewn llety argyfwng neu dros dro yn ystod un wythnos ym mis Mawrth.
- Arolwg Cyflwr Stoc ar ein holl dai
- £8m wedi ei wario ar uwchraddio stoc tai cyfredol yn cynnwys mesurau effeithiolrwydd ynni
- Gwaith adnewyddu yng nghanolfan O'Toole, Caergybi a'r Tîm Cynhwysedd Ariannol

Cynllun Prynu Cartref Môn

Mae'r Cynllun Prynu Cartref Ynys Môn nawr yn defnyddio £390,000 o arian a sicrhawyd drwy'r premiwm ar ail dai i helpu trigolion lleol brynu eu cartref cyntaf.

Rhodddwyd pwerau i awdurdodau lleol i godi mwy o Dreth Gyngor ar eiddo sydd dim ond yn cael eu meddiannu bob hyn a hyn – ail dai neu eiddo gwag hirdymor - ar 1 Ebrill 2017.

Mae'r Cyngor yn gwneud y defnydd gorau posib o'r premiwm a'r cyllid y mae wedi'i dderbyn gan Lywodraeth Cymru. Y mae eisoes wedi ymrwmo bron i £1.5m tuag at gynlluniau o'r gronfa premiwm y dreth gyngor i gwrdd â'r gofyn am dai lleol a helpu prynwyr tro cyntaf. Mae'r Cynllun Prynu Cartref yn adeiladu ar y llwyddiant yma drwy ddarparu cymorth ychwanegol i drigolion lleol ar ffurf benthyciadau ecwiti i brynu tŷ.

Mae premiwm Treth y Cyngor yn cynnig cyfle unigryw i ymateb i'r argyfwng tai presennol. Ein nod yw cefnogi pobl leol i allu byw mewn tai fforddiadwy o safon yn eu cymunedau eu hunain. Rydym eisiau sicrhau bod gan bawb hawl i alw rhywle'n gartref.

Fflatiau newydd ym Miwmares

Dyma un o'r prosiectau diweddaraf i ddatblygu tai cyngor ar yr Ynys. Mae'n cynrychioli'n hymrwymiad parhaus i ddarparu tai cymdeithasol fforddiadwy i denantiaid lleol ynghanol y gymuned.

Mae cynyddu stoc dai'r Cyngor wedi'i gynnwys fel targed strategol yn ein Strategaeth Dai (2022-2027) ac mae ymateb i'r her tai lleol wedi'i nodi fel amcan strategol yng Nghynllun y Cyngor er mwyn sicrhau bod gan bawb rywle i'w alw'n 'gartref'. Mae'r fflatiau wedi cael eu dylunio i fod yn effeithlon o ran ynni, i gyd-fynd â Chynllun Tuag at Sero Net y Cyngor (2022 i 2025).

Newid Hinsawdd

Lleihau ôl troed carbon asedau'r Cyngor.

Bu'r Gwasanaeth Eiddo'r Cyngor yn llwyddiannus yn denu £14M mewn grantiau gwres carbon isel er mwyn uwchraddio ag ail-osod systemau gwres ar draws 27 o'n hasedau. Rhagwelir bydd y gwaith yma'n arwain at lleihad sylweddol mewn allyriadau carbon wrth i'r adeiladau drosi o danwyddau ffosil i systemau wresogi carbon isel (pymplau gwres ffynhonnell aer) ar gyfer eu gofynion gwresogi a dŵr poeth. Mae llwyddiant y Cyngor i ennill y lefel yma o fuddsoddiad yn arwydd o'n ymroddiad i leihau ein hallyriadau carbon a pha mor flaengar rydym wedi bod i fanteisio ar gyfleoedd am gyllidebau allanol.

Trawsnewid ein fflyd i gerbydau trydan mewn i gyrraedd statws sero net

Dros y flwyddyn, mae'r Cyngor wedi parhau ar y siwrne i drawsnewid ei fflyd i gerbydau trydan.

Yn ddiweddar, derbyniodd y Cyngor ddau lwythwr skid-steer trydan newydd. Prynwyd 7 cerbyd dros y flwyddyn sy'n dod a'r cyfanswm at 22 cerbyd – 10% o'n fflyd bellach yn gerbydau trydan.

Mae trawsnewid ein fflyd o gerbydau disel i gerbydau trydan yn gam bwysig i gyrraedd statws sero net. Bydd hyn yn helpu ein nod o leihau allyriadau CO₂ a lleihau costau rhedeg.

Ymestyn rhwydwaith gwefru cyhoeddus Ynys Môn.

Er mwyn annog dinasyddion ac ymwelwyr i ddewis teithio'n carbon isel, mae'r Cyngor wedi ymestyn ei rwydwaith pwyntiau gwefru cerbydau trydan drwy sefydlu pwyntiau newydd yn Rhosneigr a Cemaes. Mae'n galonogol hefyd i weld defnydd y rhwydwaith yn cynyddu.

Miloedd o Goed yn cael eu plannu i roi hwb i dargedau sero net

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn arwain prosiect arloesol lle bydd miloedd o goed yn cael eu plannu mewn meithrinfa goed newydd ar yr ynys. Mae'r prosiect yn cael ei arwain gan dîm AHNE Cyngor Sir Ynys Môn, a bydd oddeutu 10,000 o goed llydanddail brodor yn tyfu yng Ngerddi Haulfre, Llangoed bob blwyddyn.

Fel rhan o'r gwaith o redeg y blanhigfa o ddydd i ddydd, bydd y Cyngor yn gweithio gyda nifer o grwpiau cymunedol, canolfannau addysg a chleientiaid lleol yng Nghanolfan Adnoddau Blaen y Coed. Plannwyd 400 o goed yng Nghaergybi hefyd gyda plotiau rhandiroedd newydd wedi eu sefydlu.

Yr Iaith Gymraeg

Statws i'r Gymraeg

Roedd gwneud y Gymraeg yn amcan strategol yng Nghynllun y Cyngor ar gyfer 2023-28 yn gam pwysig sy'n cadarnhau statws yr iaith o fewn y Cyngor. Cymraeg yw iaith naturiol y sefydliad; mae ein gwasanaethau ar gael yn Gymraeg yn gwbl ddi-gwestiwn ers tro, ac rydym wedi cymryd camau breision dros y blynyddoedd diwethaf i gynyddu defnydd o'r iaith yn ein gweinyddiaeth.

Llythyr llongyfarch gan y Comisiynydd

Derbyniom lythyr ym mis Rhagfyr gan Gomisiynydd y Gymraeg yn ein llongyfarch ar gwrdd â'n dyletswyddau iaith Gymraeg. Yn sgil gwaith casglu tystiolaeth fanwl, fe wnaeth y Comisiynydd ganfod ein bod wedi cwrdd â'r holl ofynion a aseswyd gan ei swyddogion yn ystod y flwyddyn. Mae'n destun balchder bod y rheoleiddiwr yn cydnabod ein hymroddiad i'r iaith ac yn rhoi sicrwydd i ni fod ein gwasanaethau Gymraeg o ansawdd uchel.

Dysgu a datblygu

Mae diddordeb mewn dysgu a gwella sgiliau iaith Gymraeg ar gynnydd ymhlith swyddogion. Dyblodd y niferoedd ar gyrsiau dysgu Gymraeg eleni a diolch i gefnogaeth y Ganolfan Ddysgu Gymraeg Cenedlaethol mae gennym dri dosbarth sy'n cyfarfod yn wythnosol. Hoffwn longyfarch y swyddogion am eu cynnydd yn ystod y flwyddyn a dymuno'r gorau wrth iddynt gymryd y cam nesaf gyda'u dysgu.

I gefnogi swyddogion sy'n dysgu neu am roi sglein ar eu sgiliau Gymraeg, creodd y tîm Dysgu a Datblygu ddashfwrdd newydd. Y nod yw dwyn ynghyd yr holl adnoddau sydd ar gael i helpu swyddogion mewn un man hwylus. Mae'n cynnwys gwybodaeth am gyrsiau, cymorth sillafu, tips i ddefnyddio mwy o Gymraeg yn y gwaith a llawer mwy.

Grŵp Hyrwyddo'r Gymraeg

Cyfarfu'r grŵp yn rheolaidd yn ystod y flwyddyn i drafod cynlluniau i wella ein gwasanaethau Gymraeg ac i gynyddu defnydd o'r iaith yn ein gweinyddiaeth. Un o lwyddiannau'r flwyddyn oedd datblygu dangosyddion newydd er mwyn tracio cynnydd yn erbyn ein hamcanion.

Gweithio mewn partneriaeth

Braf oedd gweld un o garedigion yr iaith, â'n cyn brif weithredwr Annwen Morgan, yn cael ei phenodi'n gadeirydd Fforwm Iaith Ynys Môn. Mae'n bwysig cydnabod gwaith arbennig yr holl aelodau sy'n helpu cynnal y Gymraeg fel iaith fyw yn ein cymunedau. Braint yw cael cyfrannu at drafodaethau a chynlluniau'r corff dylanwadol hwn a edrychaf ymlaen at barhau â'r gwaith da dan arweiniad Annwen.

Ar y cyd gyda sefydliadau cyhoeddus eraill gogledd Cymru, cynhaliom ymchwil arloesol i helpu recriwtio siaradwyr Gymraeg a gobeithiwn y bydd sefydliadau eraill yn dysgu o'n harferion yma ym Môn.

Cydnabyddiaeth Cenedlaethol

Mesur arall o lwyddiant eleni oedd y sylw a roddwyd i'n gwaith mewn digwyddiadau cenedlaethol, yn cynnwys Eisteddfod Genedlaethol Llŷn ac Eifionydd. Mae Comisiynydd y Gymraeg a Swyddfa Archwilio Cymru yn ystyried ein cynlluniau i hybu'r Gymraeg o fewn y Cyngor â'n cymunedau yn esiampl o arfer orau i'w efelychu gan eraill. Mae hyn yn destun balchder arbennig i mi fel arweinydd ac yn cadarnhau bod y Cyngor yn arwain yn y maes hwn.

Gair i gloi

Mae'r adroddiad yn canolbwyntio ar faterion lleol fwyaf, ond mae'n bwysig nodi fy mod fel Arweinydd yn cael mewnbwn rhanbarthol drwy'r Bwrdd Arweinyddiaeth Ranbarthol a'r Bwrdd Uchelgais. Hefyd, yn genedlaethol rwy'n Arweinydd Grŵp Plaid Cymru ar Gyngor Llywodraeth Leol Cymru ac yn llefarydd gwasanaethau cymdeithasol. Mae hyn yn ychwanegu i'n gallu ni fel Cyngor i ddylanwadu a chyfrannu yn rhanbarthol a chenedlaethol.

Ond, mae angen nodi bod Llywodraeth Leol ledled y wlad yn wynebu dyfodol ansicr yn dilyn dros ddegawd o doriadau. Mae'r gwasanaethau rydym yn gyfrifol amdanynt yn hanfodol bwysig i wneuthuriad ein gwlad, ond mae Llywodraeth yn mynnu torri'n flynyddol. Er hyn, rydym fel Awdurdod yn cyflawni yn ddyddiol yn addysgu'r genhedlaeth nesaf a gofalu am y genhedlaeth hŷn, rydym yn brwydro dros economi teg a chymdeithas gyfartal a dros y Gymraeg.

Rwy'n hynod ffodus o gael ysgrifennu fy seithfed adroddiad arweinydd ac mae pob un wedi bod yn wahanol gyda nifer o lwyddiannau i ymfalchïo ynddynt. Er yr holl heriau, eto eleni mae staff y Cyngor wedi profi ein gallu i wneud y gorau dros yr ynys. Mae fy niolch yn enfawr i fy Ngrŵp a chyd aelodau sydd wedi sicrhau llwyddiannau'r flwyddyn. Ond yn fwy na dim, hoffwn ddiolch o galon i staff y Cyngor sy'n gwasanaethu ar ein rhan. Braint o'r mwyaf yw cael arwain y Cyngor gorau yng Nghymru!